

Uttale fra Modalen elveeigarlag til saksnummer NVE 201914739. Begrenset høring av tillegg til revisjonsdokumentet for Modalsvassdraget. Vannslipp 2,2 m³/s fra Almelid hele året.

Bakgrunn:

NVE åpnet vilkårsrevisjon for reguleringene i Steinslands- og Modalsvassdraget 19.12.2019. Eviny sitt revisjonsdokument ble sendt på offentlig høring 06.07.2021. Det ble avholdt sluttbefaring i vassdraget 06.09.2022. I revisjonsdokumentet ble det henvist til pågående undersøkelser og utredninger som skulle gi økt kunnskapsgrunnlag for nødvendig vannslipp fra Almelid og dagens forhold for smoltutvandring forbi Hellandsfossen.

Eviny skulle senere komme med et forslag til endelig manøvreringsreglement basert på denne kunnskapen. Forslaget kom til NVE 13.11.2024 og legges nå ut på en begrenset høring til de som har avgitt høringsuttalelse til revisjonsdokumentet. Høringsfristen er satt til 17.01.2025.

Modalen elveeigarlag vurderer forslaget som har kommet fra regulanten som svært utfordrende for den videre kultiveringen og opparbeidingen av vassdraget, som reproduserende og med en bærekraftig stamme av laks og sjørøtt. Vi begrunner dette under:

Minstevannføring i Modalsvassdraget

Når det vises til gjeldende manøvreringsreglement for vassdraget i revisjonsdokumentet står det følgende i pkt 4.5, sitat:

4.5.1 Gjeldende manøvreringsreglement

I gjeldende manøvreringsreglement for vassdraget er det en bestemmelse om magasinrestriksjoner og to bestemmelser om minstevannføring, jf. figur 67.

4.5.1.1 Store Norddalsvatnet

«Alt tilsig fra Store Norddalsvatn fra slutten av lavvannperioden skal gå til oppfylling av magasinet, jf. første avsnitt. De øverste 5 meter av magasinet kan manøvreres fritt for å hindre flomtap. Tapping av magasin vann under kote 1005,8 kan ikke starte før 15. oktober».

4.5.1.2 Blådalen

«Fra Vatn kt. 920 i Blådalen slippes en minstevannføring på 30 l/s forbi overføringsstedet i perioden 1. juni til 15. september forutsatt at tilsiget er tilstrekkelig».

4.5.1.3 Strekningen Almelid – Hellandsfossen

«Av hensyn til fisket skal det slippes følgende vannføringer over inntaksdammen ved Almeli:

a) I perioden 1. oktober til 15. april slippes minimum $2,2 \text{ m}^3/\text{s}$ over dammen ved Almeli.

b) Fra 16. april til 15. juli slippes minimum $3,0 \text{ m}^3/\text{s}$ i konsentrert overløp over dammen ved Almeli og dammen ved Hellandsfossen. I tillegg slippes tilstrekkelig med vann til Modalen kommunes kraftverk så lenge dette er i drift. Modalen kommune og BKK Produksjon AS har anledning til å inngå avtale om alternativ bruk av det kommunale kraftverkets driftsvannføring inntil $1,5 \text{ m}^3/\text{s}$.

c) Fra 16. juli til 30. september skal det slippes minimum $5,0 \text{ m}^3/\text{s}$ over dammen ved Almeli.»

Sitat slutt.

Ifølge manøvreringsreglementet for Modalsvassdraget og ifølge tilleggskdokument fra Eviny til vilkårsrevisjon for Steinslands og Modalsvassdraget.

Er det manøvreringsreglementet for strekket mellom Holmura og Hellandsfossen som regulerer minstevannføringen fra Steinsland til Mo.

Bekkeinntakene på strekningen Holmura – Hellandsfossen, blir tatt inn i Hellandsfoss kraftverk og er ikke pålagt minstevannføring på strekket mellom Holmura og Hellandsfossen.

Når det gjelder elvestrekningen mellom Holmura og Hellandsfossen - restfeltet, som er det området som blir mest berørt av driften i Hellandsfoss kraftverk, er her store areal som består av kunstig oppdemmede områder med grunne partier og få dype holer. Det er bygget to terskler på strekningen rett oppstrøms Hellandsfossen og den tredje terskelen er et bjelkestengsel i selve fossen.

For å kunne bedre leveområdene for ungfisk på dette strekket, og legge til rette for fungerende gyteområder, må tersklene fjernes og strekningen tilbakeføres til elv med rette vannhastighetsforhold for laksefisk. Vann-slipet må ivareta og tilpasses denne strekningen.

Stølselva som er en av to side-elver som renner i bekkeinntak nå, men som opprinnelig renner ut i den nederste terskelen i restfeltet, er om lag 400 m lang. Elva representerer et svært godt gyte og oppvekstområde for yngel. Pr i dag er her ikke krav til minstevannføring og elva har kun sporadisk vannføring. Minstevannføring i Stølselva vil kunne ha verdi som buffer for tap av vann i restfeltet ved ikke planlagt stopp i Hellandsfoss Kraftverk.

I rapporten «Modalselva en kunnskapsoppsummering 2024» (Norce, rapport 527) vises det til at det er problematisk med episoder med ikke planlagte stopp i Hellandsfoss kraftverk, og tabell 1 side 12 viser antall stopp og timer stopp. Ved slike stopp reduseres vannstanden i elven i et tempo yngel ikke kan holde følge med, og tiden det tar før elvesengen fylles etter en slik episode, tilsier at deler av yngel og rogn kan bli liggende tørt og dø. Den negative effekten av slike stopp forsterkes også i kalde perioder gjennom vinteren, når yngelen ligger stille i grusen. Denne sårbare perioden sammenfaller også med perioden med den laveste vannføringen i elven - 2,2 m³/s fra 1 oktober til 15 april.

Pr i dag vet vi for lite om hvordan elvebunnen på strekket Holmura – Mo er, det finnes ingen oversikt over dybde data av elvebunnen.

Hvordan påvirkes dette strekket ved ikke planlagte stopp i Hellandsfoss kraftverk?

Hvor er de viktigste gyteområdene på elvestrekket Holmura - Mo, og hvordan påvirkes disse ved ikke planlagte stopp?

En ny utfordring som har kommet til de siste par årene, er endringer i effektkjøringsmønsteret til regulanten og frekvensen på høy og lav vannføring. Dette er endringer som bør undersøkes ift overlevelse av rogn og yngel.

I rapporten «Modalselva - en kunnskapsoppsummering 2024» (Norce, rapport 527), blir det referert til problemstillingen med ulike tidsintervaller på ulike endringer i vannstand, og at en ikke vet hvor stor effekt dette har på fiskebestanden i elven, side 14, Bakken mfl. (2016).

Det bør også ses på hva den økte frekvensen av start og stopp av kraftverket har å si for problematikken med gassovermetning nedstrøms kraftverket.

Det refereres også til 23 ikke planlagte stopp i Hellandsfoss kraftverk i perioden 2015 til august 2020.

For å ivareta gytearealene og oppvekstarealene på strekket Holmura - Mo på beste måte, ser vi det som helt nødvendig at minste volum vann som slippes, ivaretar driftssikkerheten på strekningen i tilstrekkelig grad gjennom hele året.

Dette kan sikres gjennom økt vannslipp på strekket Holmura - Hellandsfossen.

Ved å øke vannslippet i Holmura vil en også ivareta vannføringen på strekket oppstrøms Holmura i tørre perioder.

Å vise til vanndekt areal alene som gode leveområder for fisk, ivaretar på ingen måte kravet laksefisk har til vanngjennomstrømning og artens krav til fungerende gyte og oppvekstområder.

Krav:

- Situasjonen for yngel og gytefisk nedstrøms Holmura er allerede kritisk i dag med de forutsetningene som er satt og i lys av ny kunnskap. For å ivareta driftssikkerheten og vannføringen på strekket fra Holmura - Mo, må minstevannføringen på strekket Holmura - Hellandsfossen økes til minimum 6,0 m³/s gjennom hele året.
- Tersklene oppstrøms Hellandsfossen må tilbakeføres til elv med rette vannhastighetsforhold for laksefisk.
- Det må innføres minstevannføring i Stølselva gjennom hele året som en buffer for hurtige vannstandsendringer i restfeltet.

Trygg vandring for gytefisk, smolt og utgytt fisk i Hellandsfossen

Tiltak for å sikre trygg vandring for anadrom fisk forbi kraftverk har ofte vært begrenset til tiltak for å tilrettelegge for oppstrøms vandring. Ny kunnskap om vandringsmønster til anadrom fisk kombinert med kraftverk med lite eller ingen fokus på overlevelse gjør at vi for fremtiden må revurdere tidligere løsninger eller se til nye, for å finne beste praksis. Elveeigarlaget viser til arbeidet som er gjort i Palmafossen på Voss der en har installert varegrind foran kraftverksinnløpet for å hindre fisk i å vandre gjennom kraftverket. I rapporten «Opprustning og utvidelse av Palmafossen kraftverk i Raundalselva i Vossovassdraget» (Sintef TR A7396), s 12, viser en til at turbinblader, store trykkforskjeller og gassovermetning når fisk passerer vanninntakene kan drepe et stort antall av den nedvandrende fisken.

Ny kunnskap siden oppstarten av fisketrappen i Hellandsfossen på 1980 tallet har vist at denne er en flaskehals ift det vi i dag vet om anadrom laksefisk og nedvandring. Slik fisketrappen driftes i dag er fisketrappen åpen bare en periode i vandringstiden fra 15 juli til 1 oktober, og ifølge regulanten er det ikke mulig å ha denne åpen gjennom hele året på grunn av ising. For å løse problemet med trygg nedvandring vil elveeigarlaget foreslå at det ses på alternativer for å legge til rette for nedvandring i Hellandsfossen.

I 2024 var trappen i drift i oppvandringsperioden med et ca vannforbruk på 0.5 m³/s. Elveeigarlaget registrerte under prøvefiske i 2024, 3 laks oppstrøms trappen av til sammen 16 registrerte laks under gytefisketellingen samme året. Dette viser at fisk kan vandre opp fisketrappen. Denne fungerte i 2024 etter hensikten, etter å ha vært ute av drift på grunn av manglende deler og vedlikehold i over 10 år.

Eviny er pålagt å drifte fisketrappen gjennom konsesjonen. Elveeigarlaget ønsker å få innsikt i hvilke påvirkninger effektkjøringen vi nå ser at skjer, kan ha på driften av fisketrappen.

Hvor hurtig skjer endringer i vannstanden i trappen ved en kontrollert nedkjøring?

Vil trappen kunne tørrlegges på et tidspunkt?

Finnes det dokumentasjon her?

Hvem har kunnskap om hva som skjer om vannet uteblir i fisketrappen i forbindelse med et ikke planlagt stopp i Hellandsfoss kraftverk, finnes plan for beredskap som ivaretar en slik episode?

Elveeigarlaget har i mange år vært bekymret for driften av fisketrappen og manglende vedlikehold eller kunnskap om driften fra regulanten sin side. Det er viktig at regulanten har kunnskap om forhold som er i endring for å kunne drifte trappen etter beste praksis.

Krav:

- I lys av ny kunnskap om hvordan fisketrappen i Hellandsfossen fungerer under ulike forhold, og med de driftsutfordringer som oppgis av regulanten med blant annet ising vinterstid, må det legges til rette for en alternativ nedvandningsvei for å sikre trygg nedvandring for smolt og vinterstøing/utgytt fisk i Hellandsfossen.
- Vandningsveien i fossen må være åpen hele året med en vannføring som ivaretar kravene smolt og utgytt fisk har.
- Nedvandningsveien må være så tilnærmet fri for vedlikehold som mulig.
- Det må monteres varegrind med lysåpning tilpasset til å hindre utvandrende smolt og utgytt fisk i å gå i innløpet til kraftverkene på strekningen Holmura – Hellandsfossen.

Referanser:

Gabrielsen, S.E., Barlaup, B.T. 2024. Modalselva - En kunnskapsoppsummering 2024. LFI - Rapport 527. <https://hdl.handle.net/11250/3145372>

Gabrielsen, S.E. et al. 2022. Vannføringsforhold og utvandring av smolt på strekningen mellom Almelid og Hellandsfossen i Modalselva. LFI - Rapport nr 451. <https://hdl.handle.net/11250/3017651>

Fjellstad, H.P., Sintef Energi. Kraabøl, M. Forseth, T. NINA. 2014. Opprustning og utvidelse av Palmafossen kraftverk i Raundalselva i Vossovassdraget. Sintef – rapport TR A7396. <https://sintef.brage.unit.no/sintef-xmlui/handle/11250/2496040>

Med vennlig hilsen,
For styret i Modalen elveeigarlag
Linda Neset

Kopi til:

Modalen kommune

FNF Hordaland

Vestland Fylkeskommune

Statsforvalteren i Vestland

Miljødirektoratet